

Sygn. akt I ACa 660/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 grudnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Bogusław Dobrowolski
Sędziowie	:	SA Krzysztof Chojnowski SA Jarosław Marek Kamiński (spr.)
Protokolant	:	Małgorzata Sakowicz - Pasko

po rozpoznaniu w dniu 23 grudnia 2014 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **D. R.**

przeciwko (...) **S.A. w W.**

o odszkodowanie

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Suwałkach

z dnia 5 czerwca 2014 r. sygn. akt I C 169/13

I. zmienia zaskarżony wyrok:

a) ***w punkcie 1 o tyle, że zasądzoną w nim kwotę 45.000 zł obniża do 30.000 (trzydziestu tysięcy) zł, oddala powództwo w pozostałej części;***

b) ***w punkcie 2 w ten sposób, że znosi między stronami koszty procesu;***

c) ***w punkcie 4 o tyle, że obniża ustaloną w nim kwotę 250 zł do kwoty 198 zł;***

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. ***zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 149 zł tytułem zwrotu części kosztów postępowania za drugą instancję.***

UZASADNIENIE

D. R., w pozwie skierowanym przeciwko (...) S.A. w W., domagał się zasądzenia kwoty 90.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 21 lutego 2012 r. tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną w związku ze śmiercią w wypadku komunikacyjnym ojca - K. R..

(...) S.A. w W. wniósł o oddalenia powództwa.

Wyrokiem z dnia 5 czerwca 2014 r. Sąd Okręgowy w Suwałkach zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 45.000 zł z ustawowymi odsetkami tytułem zadośćuczynienia, zasądził od pozwanego na rzecz powoda 2.000 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, oddalił powództwo w pozostałym zakresie i nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa kwotę 250 zł tytułem opłaty sądowej.

Orzeczenie to zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne.

W dniu (...)w pobliżu miejscowości M., A. P., kierujący samochodem osobowym marki Ł. S. o nr rej. (...), umyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym w ten sposób, że prowadząc pojazd z nadmierną i niedozwoloną prędkością oraz nienależycie obserwując przedpole drogi, zjechał na lewy pas jezdni, czym doprowadził do czołowego zderzenia z prawidłowo jadącym z naprzeciwka samochodem osobowym marki F. (...) nr rej. (...); w efekcie czego jego kierowca K. R. poniósł śmierć na miejscu. Za ten czyn A. P. został skazany przez Sąd Rejonowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 17 września 2004 r. na karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem na okres próby wynoszący 5 lat. W wyroku tym orzeczono również środek karny w postaci zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych w ruchu lądowym na okres 3 lat oraz obowiązek naprawienia w części szkody wyrządzonej przestępstwem poprzez zapłatę na rzecz Z. R., J. H., D. R., M. R. (1), M. R. (2), C. R. i małoletniej M. R. (3) kwot po 1.000 zł (sygn. akt III K 2877/04). Sprawca wypadku korzystał z ochrony ubezpieczeniowej w (...) S.A. w W..

W dacie śmierci K. R. miał 41 lat i pozostawił po sobie czworo dzieci, w tym 22 - letniego D. R.. Po śmierci ojca powód nie korzystał z pomocy psychologa, ani psychiatry.

Z opinii biegłego psychologa, sporządzonej na potrzeby niniejszej sprawy, wynikało, że w związku ze śmiercią ojca powód doznał silnego urazu psychicznego, bólu i cierpienia. Postać ojca nadawała życiu powoda kierunek, przyuczał on syna do zawodu, do pracy i kontaktów społecznych. Przeżycia z przeszłości odgrywają znaczącą rolę także obecnie. Rocznicę daty śmierci, a nawet spotkanie kogoś kto przypomina osobę, którą stracił, to wydarzenia mogące uruchomić mechanizm powracającego poczucia żalu. Nadal doświadcza poczucia straty po śmierci ojca, nie może się z tym pogodzić, odczuwa jego brak. Nie wydaje się to jednak dezorganizować jego funkcjonowania w życiu codziennym i osobistym, choć obecnie stosownym byłoby skorzystanie z terapii psychologicznej, na zasadzie wsparcia psychologicznego dla podbudowania własnej wartości.

(...) S.A. w L., działające w imieniu powoda, pismem z dnia 30 grudnia 2011 r zgłosiło stronie pozwanej roszczenie o zapłatę kwoty 45.000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Ubezpieczyciel z tego tytułu nie wypłacił powodowi żadnej sumy.

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że powództwo zasługuje na częściowe uwzględnienie.

Uznał, że roszczenie powoda związane z naruszeniem dobra osobistego, jakim jest więź emocjonalna i uczuciowa dziecka z rodzicem, znajduje oparcie w treści art. 448 k.c. w zw. z art. 23 k.c.

Ustalając wysokość należnego z tego tytułu zadośćuczynienia, miał na uwadze rozmiar krzywdy doznanej przez powoda w związku z niewątpliwie bolesną stratą ojca K. R.. Zwrócił przy tym uwagę na treść opinii sporządzonej przez biegłego z zakresu psychologii, z której wynikało, że więzi pomiędzy powodem a jego tragicznie zmarłym ojcem były dość silne. Ojciec był dla niego przyjacielem, wspomagał go finansowo, unaoczniał potrzebę zdobycia zawodu, zawsze służył radą i był dla niego źródłem wsparcia w sprawach osobistych i rodzinnych. Za nieuzasadnione uznał przy tym zarzuty pozwanego, skierowane przeciwko opinii biegłego. Stwierdził, że nie uzasadniają one potrzeba skorzystania

z opinii kolejnego biegłego, albowiem dostępna w sprawie dokumentacja została poddana rzeczowej i kompleksowej ocenie. Dlatego też uznał, że zadośćuczynienie w kwocie 45.000 zł jest adekwatne do rozmiaru i intensywności doznanej straty po śmierci ojca.

O kosztach procesu Sąd orzekł zgodnie z art. 100 k.p.c., dokonując ich stosunkowego rozdzielenia. O brakujących kosztach rozstrzygnął na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Apelację od tego wyroku wniósł pozwany, który zarzucił Sądowi I instancji naruszenie:

- art. 448 k.c. w zw. z art. 23 k.c. przez przyjęcie, że powodowi przysługuje zadośćuczynienie z tytułu śmierci ojca oraz przyznanie go w zawyżonej wysokości;

- art. 233 § 1 k.p.c. przez pominięcie dowodu z opinii RODK w A. wydanej na potrzeby sprawy o rozwód rodziców powoda, z której wynikało, że już wówczas więzi powoda z ojcem były zerwane;

- art. 328 § 2 k.p.c. przez brak wyjaśnienia, dlaczego odmówił wiarygodności opinii RODK w A.;

- art. 325 k.p.c. przez nie rozstrzygnięcie w treści wyroku o żądaniu zwrotu poniesionych kosztów zastępstwa procesowego.

Wnosił o zmianę wyroku poprzez oddalenie powództwa albo jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja zasługiwała na częściowe uwzględnienie.

Pozwany ubezpieczyciel kwestionował w niej prawo domagania się przez powoda zadośćuczynienia za krzywdę spowodowaną śmiercią jego ojca i przyznanie z tego tytułu stosownego zadośćuczynienia. Dlatego też wstępnie zaznaczyć należy, że bezspornym w sprawie jest, iż śmierć K. R. miała miejsce w dniu(...), a zatem przed wejściem w życie art. 446 § 4 k.c., wprowadzonego ustawą z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 116, poz. 731). Przepis ten pozwala przyznać najbliższym członkom rodziny odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, ale jedynie w odniesieniu do zdarzeń zaistniałych po 3 sierpnia 2008 r.

W stanie prawnym miarodajnym dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, roszczenia o zadośćuczynienie mógł domagać się tylko pokrzywdzony, czyli osoba, przeciwko której skierowane było działanie sprawcy (art. 445 § 1 k.c.). Wyjątek od tej zasady wynikał z treści § 3 tego przepisu. Stanowi on, że roszczenie o zadośćuczynienie przechodzi na spadkobierców tylko wtedy, gdy zostało uznane na piśmie albo, gdy powództwo zostało wytoczone za życia poszkodowanego. Takiej sytuacji niniejsza sprawa nie dotyczy. Także Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiedział pogląd, że roszczenie o zadośćuczynienie przysługuje jedynie osobie, przeciwko której było skierowane zdarzenie, określone jako czyn niedozwolony. (...) w rozumieniu art. 444 k.c. i art. 446 k.c. jest ten, przeciwko któremu było skierowane niedozwolone działanie sprawcy szkody. Osobom trzecim, pośrednio - poprzez czyjąś śmierć - poszkodowanym, przysługują własne uprawnienia, ale jedynie w zakresie przewidzianym w art. 446 § 2 i 3 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 1977 r. w sprawie, IV CR 419/77, z dnia 13 października 1987 r. w sprawie IV CR 266/87, z dnia 28 grudnia 1972 r. w sprawie I CR 615/72, z dnia 24 sierpnia 1977 r. w sprawie IV CR 300/77, z dnia 28 grudnia 1972 r. w sprawie I CR 615/72).

Zatem w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy, gdzie powód - w związku ze śmiercią ojca - domagał się zadośćuczynienia za krzywdę w postaci cierpień psychicznych i fizycznych, zastosowanie mógł mieć wyłącznie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. Sąd Apelacyjny podziela ukształtowane i utrwalone w judykaturze Sądu Najwyższego stanowisko, że spowodowanie śmierci osoby bliskiej mogło stanowić naruszenie dobra osobistego członków rodziny zmarłego w postaci szczególnej więzi rodzinnej i uzasadniać przyznanie im zadośćuczynienia na podstawie art. 448

k.c., jeżeli śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r. (por. uchwały Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 22 października 2010 r. III CZP 76/2010 OSNC 2011/B poz. 42 i z dnia 13 lipca 2011 r. III CZP 32/2011 OSNC 2012/1 poz. 10 oraz wyroki Sądu Najwyższego - Izba Cywilna: z dnia 14 stycznia 2010 r. IV CSK 307/2009 OSNC 2010/C poz. 91, z dnia 25 maja 2011 r. II CSK 537/2010 LexPolonica nr 3917512, z dnia 10 listopada 2010 r. II CSK 248/2010 OSNC 2011/B poz. 44, z dnia 11 maja 2011 r. I CSK 621/2010 LexPolonica nr 2817828 i z dnia 15 marca 2012 r. I CSK 314/2011 LexPolonica nr 3997272). W orzeczeniach tych bliżej sprecyzowano i rozwinięto pojęcie i charakter tego dobra osobistego oraz przesłanki jego ochrony, przy uwzględnieniu, że treść tego prawa musi być zawsze zindywidualizowana. Wynika z nich również, że Sąd Najwyższy uznał za dopuszczalne udzielenie ochrony w zakresie kompensacji szkód niemajątkowych wynikłych z naruszenia dóbr osobistych na ogólnej podstawie, jaką jest art. 448 k.c. Zgodnie zatem ze stanowiskiem wypracowanym w judykaturze Sądu Najwyższego, odpowiedzialność ubezpieczonego obejmowała także oparte na podstawie art. 448 k.c. zadośćuczynienie za krzywdę z tytułu naruszenia dóbr osobistych członków rodziny zmarłego.

Oznacza to, że więź rodzinna winna być traktowana jako szczególne dobro osobiste i być poddana ochronie na podstawie art. 23 k.c. i art. 24 k.c. Wprowadzenie zaś art. 446 § 4 k.c. doprowadziło jedynie do zmiany w sposobie realizacji roszczenia przez skonkretyzowanie osób uprawnionych do jego dochodzenia oraz przesłanek jego stosowania (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10, LEX nr 604152; z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 32/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 10). Sąd Najwyższy ostatecznie przesądził też, że art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. nr 124, poz. 1152 z późn. zm.) - w brzmieniu obowiązującym przed dniem 11 lutego 2012 r. - nie wyłączał z zakresu ochrony ubezpieczeniowej zadośćuczynienia za krzywdę osoby, wobec której ubezpieczony ponosił odpowiedzialność na podstawie art. 448 k.c. (uchwała z dnia 20 grudnia 2012 r., III CZP 93/12, OSNC 2013/7-8/84, LEX nr 1267081, Biul.SN 2012/12/11, M.Prawn. 2013/2/58).

Wskazać też należy, że w orzecznictwie i w piśmiennictwie w zasadzie zgodnie przyjmuje się, iż śmierć osoby najbliższej powoduje naruszenie dobra osobistego osoby związanej emocjonalnie ze zmarłym. Nie każdą więź rodzinną niejako automatycznie należy zaliczyć do katalogu dóbr osobistych, lecz jedynie taką, której zerwanie powoduje ból, cierpienie, rodzi poczucie krzywdy. Osoba dochodząca roszczenia na podstawie art. 448 k.c. powinna zatem wykazać istnienie tego rodzaju więzi, stanowiącej jej dobro osobiste podlegające ochronie.

Wbrew poglądom pozwanego, w niniejszej sprawie istnienie takiej więzi zostało wykazane. Wynika ona bowiem ze stosunku bliskiego pokrewieństwa, jaki łączy ojca z dzieckiem. Wprawdzie bezspornym jest, że rodzice małoletniego żyli w rozłączeniu, zaś relacje między zmarłym a powodem uległy w związku z tym rozluźnieniu, tym niemniej same te okoliczności nie mogą być podstawą uznania, że utrata ojca nie wywołała u powoda żadnej krzywdy. Dowodem świadczącym o nieistnieniu więzi - wynikających ze stosunku pokrewieństwa - nie może być sama opinia Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno - Konsultacyjnego w A. z dnia 20 września 2000 r. Sporządzona ona została bowiem na potrzeby postępowania rozwodowego, toczącego się pomiędzy rodzicami powoda i zakładać można, że ówczesne wypowiedzi D. R., który za rozpad małżeństwa rodziców obwiniał ojca, podyktowane były poczuciem krzywdy i zmierzały do uzyskania określonego celu procesowego. Nie można również wykluczać, że powód i jego ojciec wolni już od negatywnych emocji, powstałych w związku z rozpadem rodziny i toczącym się procesem rozwodowym, zmienili swoje postawy i doszło między nimi do pojednania, a przynajmniej częściowego odbudowania wzajemnych relacji.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, nawet przyjęcie, że ojciec powoda nie był wzorowym małżonkiem i rodzicem, samo przez się nie świadczy jeszcze o braku jakichkolwiek więzi uczuciowych między nim i synem, gdyż nawet nadwątlone więzi tego rodzaju zawsze mogą zostać odbudowane. Podkreślenia wymaga też, że z prawidłowych ustaleń Sądu I instancji wynikało, iż powód wspomina zmarłego ojca i wyraża żal z faktu, że nie będzie miał możliwości korzystania z jego wsparcia. Już samo to przesądza o istnieniu swoistej więzi pomiędzy nim a ojcem i uprawniało przyjęcie, że jej zerwanie spowodowało ból i cierpienie. Zerwanie tej więzi powstało tylko na skutek zawnionego, bezprawnego zachowania sprawcy czynu, za który pozwany Ubezpieczyciel ponosi odpowiedzialność. Jak wyżej wskazano, apelacja nie zawiera żadnych obiektywnych argumentów, które ustalenia te mogłyby podważyć.

Niezależnie od powyższego nadmienić również trzeba, że samo istnienie więzi emocjonalnej, która łączyła powoda ze zmarłym, nie jest wystarczającą przesłanką do zasądzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. Sąd orzekający może bowiem, ale nie musi przyznać zadośćuczynienia (wyrok SN z 12 grudnia 2002 r., V CKN 1581/00, OSNC 2004 nr 4, poz. 53; z 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1010/00, OSNC 2003 nr 4, poz. 56). Wynika to zarówno z treści art. 448 k.c. jak i z funkcji zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych. Roszczenie wynikające z art. 448 k.c. nie powinno być bowiem traktowane jako mające charakter lub choćby tylko aspekt penalny. Jego rola polega wyłącznie na zapobieżeniu trwania naruszenia i możliwego do osiągnięcia złagodzenia skutków negatywnych doznań, wynikających z naruszenia dóbr osobistych. Dlatego oceniając zarówno możliwość zasądzenia, jak i wysokość odpowiedniej sumy pieniężnej, sąd musi wziąć pod uwagę kompensacyjny, a nie represyjny charakter zadośćuczynienia (wyrok SN z 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1010/00, OSNC 2003 nr 4, poz. 56; wyrok SN z 11 października 2002 r., I CKN 1032/00, wyrok SN z 27 września 2005 r., I CK 256/05).

W niniejszej sprawie, Sąd I instancji większość tych okoliczności wziął pod uwagę i trafnie doszedł do przekonania, że powód wykazał istnienie przesłanek do przyznania mu stosownego zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dóbr osobistych w postaci prawa do osobistej więzi z ojcem. Powyższe pozwala na uznanie, że żądanie zasądzenia zadośćuczynień było usprawiedliwione co do zasady.

Zgodzić się natomiast częściowo należało z zarzutami pozwanego, że ustalone przez Sąd Okręgowy zadośćuczynienia było istotnie zawyżone. W piśmiennictwie i praktyce sądowej przyjmuje się, że na wysokość tego świadczenia wpływają m.in.: dramatyzm doznań osób bliskich zmarłego, poczucie osamotnienia, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, rola jaką w rodzinie pełniła osoba zmarłego, charakter i rodzaj zaburzeń w prawidłowym funkcjonowaniu pozostałych członków rodziny, stopień w jakim pozostali członkowie będą umieli odnaleźć się w nowej rzeczywistości i na ile zdolni są zaakceptować obecny stan rzeczy, skorzystanie z pomocy fachowej w czasie radzenia sobie w tej trudnej sytuacji, proces leczenia doznanej traumy mający na celu pomoc w odbudowie struktury rodziny i przywrócenie znaczenia każdego z jej członków.

Kryteria te wprawdzie zostały przytoczone przez Sąd I instancji, tym niemniej - w ocenie Sądu Apelacyjnego - w nienależytym stopniu zastosowane do okoliczności rozpoznawanej sprawy. O ile bowiem zgodzić się należy z tym, że w wyniku tragicznego wypadku drogowego powód utracił ojca, z którym łączyła go swoista więź rodzinna, to jednak nie można zapominać, iż w dacie tej był już pełnoletni (miał 21 lat), zaś relacje łączące go z tym rodzicem mimo wszystko nie należały już do szczególnie intensywnych. W oparciu o zebrane w sprawie dowody można założyć, że obecność zmarłego w życiu powoda miała wówczas charakter incydentalny. Wprawdzie krzywdę doznaną w wyniku śmierci osoby bliskiej jest bardzo trudno ocenić i wyrazić w formie pieniężnej, tym niemniej jej ocena powinna być zindywidualizowana i na ile jest to możliwe oparta się na kryteriach obiektywnych, a nie na wyłącznie subiektywnych odczuciach pokrzywdzonego.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, oprócz wszystkich okoliczności wymienionych przez Sąd I instancji, uwzględnić należało także i to, że tragiczne zdarzenie, będące podstawą dochodzonych w sprawie roszczeń, miało miejsce ponad 10 lat temu. Chociażby więc ze względu na to, jego cierpienia uległy pewnemu złagodzeniu i bez wątpienia obecnie jego odczucie krzywdy jest znacznie mniejsze niż mogły mieć to miejsce bezpośrednio po wypadku.

W świetle zaś powyższego, Sąd Apelacyjny uznał, że należne powodowi zadośćuczynienie z tytułu krzywdy związanej z utratą ojca w pełni rekompensować powinna kwota 30.000 zł, w związku z czym istniały uzasadnione podstawy do dokonania częściowej korekty zaskarżonego orzeczenia i z tych też względów, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania odwoławczego orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. i art. 108 k.p.c. w zw. z § 6 pkt 6 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. nr 163, poz. 1349), rozdzielając je stosunkowo do ostatecznych wyników procesu (33% - 67%).